

Až otevřete tuto knihu...

Publikace *Poznáváme, objevujeme a žasneme* je primárně zaměřena na vzdělávání dvouletých dětí. Nabízené náměty na činnosti a aktivity je možno využít snadno i pro věkovou skupinu dětí 3–4letých, především u dětí, které nastupují do mateřské školy poprvé. Nápady v publikaci propojují teorii s praxí, uvádí některá legislativní východiska, doporučení pro organizování předškolního vzdělávání nejmladších dětí, ale důraz je kladen především na praktické nápady. Náměty jsou tvořivé, cílí na rozvoj fantazie, praktické a názorné metody, které by v rámci vzdělávání dětí mladších tří let měly být zcela dominantní.

Na knize se podílely dvě autorky. První část publikace s teoretickými východisky, metodikou, nápady s velkým šátkem a velkým výběrem pohybových her a námětů zpracovala Renata Špačková. Renata Špačková působí na MŠ „Čtyřlístek“ Třebíč, která poskytuje cíleně předškolní vzdělávání dvouletým dětem v rámci samostatné třídy s upravenými podmínkami, které vyhovují vzdělávání dětí mladších tří let, jako ředitelka. Sama stála u založení této samostatné třídy, včetně úprav a přípravy věcného prostředí, zajištění chůviček a změn vzdělávacích materiálů školy. Dnes tato třída funguje na škole již čtyři roky a zájem ze strany rodičů o přijetí dětí do této třídy se stále zvyšuje.

Druhá část publikace přináší ryze praktické a praxí ověřené náměty na činnosti s dětmi, které byly v průběhu jednoho školního roku realizovány ve třídě, kde se uskutečňuje vzdělávání dětí dvouletých. Náměty jsou seřazeny od podzimu do léta a kopírují průběh školního roku. Aktivity doplňují reálné fotografie s díly dětí či nákresy. Tuto část publikace zpracovala Kateřina Kalábová, která se cíleně vzdělávání dvouletých dětí věnuje již čtyři roky jako jedna z učitelek v této třídě.

Publikace přináší nápady a doporučení pro praxi, které najdou uplatnění ve většině mateřských škol, včetně podněcování fantazie, představivosti a celkového rozvoje osobnosti dětí mladšího předškolního věku.

Renata Špačková

ÚVOD

Děti, které dovrší věku 2 roky, mohou být přijaty k předškolnímu vzdělávání do běžné mateřské školy. Vzdělávání dvouletých dětí se řídí platnými zákony a vyhláškami, které se vztahují k předškolnímu vzdělávání, mimo jiné i zákonem č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), a vyhláškou č. 14/2005 Sb., o předškolním vzdělávání ve znění pozdějších předpisů. Do MŠ lze přijmout rovněž dvouleté dítě se speciálními vzdělávacími potřebami, v tomto případě se poté uplatní i vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami žáků nadaných. Při vzdělávání dvouletých dětí je důraz kladen i na věcné prostředí. Důležitou je tedy i vyhláška č. 84/2001 Sb., o hygienických požadavcích na hračky a výrobky pro děti do tří let.

Děti, které jsou přijaty do MŠ, ačkoliv jsou mladší 3 let, se vzdělávají na základě ŠVP PV dané školy, který vychází z RVP PV a pěti vzdělávacích oblastí. Mateřské školy využívají pro úpravu výstupů literaturu zaměřenou na vzdělávání dvouletých dětí, u vícetřídních MŠ se změny a úpravy odrazí především v TVP PV třídy, která se zaměřuje na vzdělávání dvouletých dětí. Z hlediska organizace vzdělávání, ale také s ohledem na potřeby dvouletých dětí, se jeví jako nejvýhodnější řešení, především u vícetřídních MŠ, pro dvouleté děti zřídit vlastní, samostatnou třídu s upraveným denním režimem a vhodným věcným prostředím.

Učitelé v MŠ se při přípravě vzdělávání pro dvouleté děti řídí především doporučenými výstupy, kterých by děti mohly dosáhnout po prvním roce docházky do mateřské školy (*Grůzová a Syslová, 2015, Dvouleté dítě v předškolním vzdělávání – elektronická publikace*). Nabízené výstupy vycházejí z ideálního stavu, pouze dosažení třetího roku věku nezaručí, že dítě daných výstupů dosáhne. Vzhledem k tomu, že každé dítě je individuální osobnost, je takovýto výchozí stav zcela přirozený a v pořádku. Výstupy dle RVP PV si může každá MŠ zvolit sama, na základě zkušeností z praxe se vzděláváním dvouletých dětí. Vedle praxe je potřebné stále sebevzdělávání pedagogů, samostudium a aktivní vyhledávání nových informací o vzdělávání dvouletých dětí.

Tato publikace se snaží přinášet nejen metodická východiska, ale také mnoho osvědčených nápadů a námětů z praxe, které byly ověřeny při vzdělávání s dvouletými dětmi v mateřské škole. Současně pedagogům zdůrazňuje, že každé dítě je individualita, která se vyvíjí jinak, jiným tempem s ohledem na vrozené dispozice a také působením okolního prostředí, ve kterém dítě žije. Mezi druhým a třetím rokem věku dítěte dochází k osamostatnění a velkému pokroku v oblasti kognitivní i pohybové. U dítěte se zdokonalují návyky a dovednosti, i přesto dítě vyžaduje pomoc, dohled dospělé osoby.

1 RVP PV a dvouleté děti

1.1 Vzdělávání dvouletých dětí v podmínkách mateřské školy

Pro batolata je velkou životní změnou již samotný vstup do mateřské školy jako do kolektivního zařízení. V době **adaptace** se mohou u dítěte projevit i některé negativní projevy, jako je plačtivost, odmítání, dítě může být i častěji nemocné. Během měsíce by měly adaptační potíže odeznít. Adaptace u batolat je důležitým obdobím, o kterém by měli být dostatečně poučeni i rodiče. Adaptace je vhodné nastavit tak, aby vyhovovala dítěti i jeho rodině. Jednou z možností jsou zkrácené pobyty dítěte v MŠ, možnost návštěvy MŠ v době pobytu dětí na školní zahradě spolu s rodičem dítěte apod.

Velmi důležitá je **pravidelnost** v denním řádu, dítě se postupně učí určitému rytmu činností. Uspořádání dne je flexibilní, postupně se během roku mění, jak se mění roční období, ale především individuální potřeby dětí. Uspořádání dne nese znaky maximální volnosti, která je však upravena stanoveným rozvrhem (denním řádem). Denní řád zaručuje pravidelnost herních i relaxačních činností, pobytu venku a stravování. Děti si takto postupně osvojí určitý, ale současně i plynulý rytmus činností, které napomáhají uspokojovat jejich základní potřeby. Základem vzdělávání stále zůstává **hra**. Časový rámec dne dítěte v MŠ je rovnoměrně rozdělen mezi volný a organizovaný čas (spontánní a řízené činnosti).

V plánování, realizování a evaluaci vzdělávání dvouletých dětí se promítá RVP PV. Z jednotlivých vzdělávacích oblastí vybíráme pouze takové **výstupy**, které děti 2–3leté jsou schopny dosáhnout vzhledem ke svému vývoji fyzickému i psychickému. Pedagog musí přihlížet k tomu, že pozornost a schopnost soustředit se je u dítěte ve věku 2–3 roky krátkodobá, dítě často neudrží pozornost ani u manipulační hry. **Nápodobové hry** se stávají hlavním východiskem pro vzdělávání starších batolat. Hračka či jiný zástupný předmět jsou prostředníkem pro vzájemnou hru mezi dítětem a dospělým. Hra současně působí i jako regulátor citových potřeb dítěte, uvolňuje negativní i pozitivní napětí a emoce.

Výběr výstupů z jednotlivých oblastí dle RVP PV dle Grůzové a Syslové, 2015

OBLAST	Dítě a jeho tělo	Dítě a jeho psychika	Dítě a ten druhý	Dítě a společnost	Dítě a svět
VÝSTUP	Chodit ze schodů i do schodů	Sestavit větu alespoň o 3 slovech	Půjčit druhému hračku	Znát základní pravidla soužití v mateřské škole a dodržovat je	Znát běžné dopravní prostředky
	Jíst lžící	Rozlišovat některé barvy	Znát jména ostatních dětí ve třídě	Poznat některá povolání, např. dle výrazného oblečení – policista, lékař atd.	Poznat některé druhy zvířat
	Použít samostatně WC	Mluvit o sobě v první osobě	Spolupracovat s druhými při rozvíjení námětových staveb atd.		Poznat objekty, věci a předměty na obrázku atd.
	Znát a pojmenovat viditelné části těla	Znát své jméno, pohlaví, poznat své věci atd.			
	Převléknout se atd.				

Vzdělávací formy volíme spíše **skupinové či individuální**. Frontální činnosti jsou vhodné u starších batolat při pohybových aktivitách. Skupinové činnosti uplatníme u aktivit výtvarných a polytechnických. Důležité jsou činnosti individuální, kdy dochází ke kontaktu mezi dítětem a dospělým (učitelkou nebo chůvičkou). Je třeba počítat s tím, že větší čas si vyžádají činnosti spojené se stravováním, hygienou a sebeobsluhou.

U staršího batolete se zaměříme na úroveň a rozvoj **hrubé i jemné motoriky a sebeobsluhy**. Dále sledujeme **rozvoj řeči, vnímání a úroveň kresby**. Důležitá je obsahová náplň hry, komunikace s dospělým (učitelkou i chůvou), interakce s druhým dítětem / druhými dětmi. Dítě by mělo dosáhnout určité úrovně respektování pravidel, slušného chování. V oblasti poznání dalšího světa sledujeme, zda má dítě **zájem o nové znalosti**, zajímá se, poznává s radostí a s nadšením, ptá se, rozlišuje, zkoumá vše kolem sebe.

Při vzdělávání dvouletých dětí významnou část dne zaujímají také **pravidelné denní činnosti** jako jídlo, spánek, hygiena a další sebeobslužné aktivity.

Dítě v oblasti **vnímání vlastního těla** rozlišuje vlastní podněty, postupně začíná odlišovat sebe od druhých a následně se u něj začíná projevovat větší samostatnost a schopnost vykonávat věci pro sebe. U dítěte se projevuje zájem zkoumat předměty všemi smysly, rukama i nohama. Dítě aktivně pozoruje, že některé věci a předměty jsou jiné, další stejné.

Významné jsou změny v oblasti **sociálních vztahů**. Batole si nejdříve utváří vztahy **k dospělým**, což je v mateřské škole učitelka a chůva, s postupujícím věkem dochází k budování vztahů **s vrstevníky**. Děti se také učí vyjadřovat přiměřeně své emoce, projevovat empatii vůči potřebám a citům druhých.

Starší batole je schopné poslouchat a odpovídat, **neverbálně i verbálně komunikovat**. Děti si rády prohlížíjí knihy, časopisy, naslouchají krátkým příběhům, písničkám a říkadlům. U starších batolat se začíná projevovat

kreativní vyjadřování v podobě nápodoby, zkoumání, konstruování, reakce na umělecká díla. Děti živě reagují na hudbu, napodobují tvořivě zvuky, zajímavě začínají používat výtvarný materiál.

Děti rády **zkoumají prostor** tím, že poznávají umístění předmětů a věcí, pozorují věci a lidi v různých perspektivách. Velmi oblíbené jsou **vzdělávací (manipulační) hry** založené na vkládání, rozebírání, naplňování a vyprazdňování. Dítě se postupně učí **vnímat čas** očekáváním známých událostí, postupně chápe a rozlišuje začátek a konec, zjišťuje, co znamená rychle a pomalu (*Jakubíková, Kostrub, 2009*).

Základem vzdělávání dvouletých dětí je **zkoumání a seznamování** se s přirozeným prostředím. Dospělý (učitel, chůva) iniciuje pomocí otázek a odpovědí, řešením problémů, ale také interakcí s druhými dospělými a dětmi, tzv. **angažované učení** . Angažované učení obsahově odpovídá vzdělávacímu obsahu RVP PV. Dítě se učí a je rozvíjeno ve vnímání vlastního já, v oblasti sociálních vztahů, kreativním vyjadřování, pohybu, hudbě, komunikaci a řeči, zkoumání předmětů, kvantitě a číslu, prostoru a čase.